

непояснених винятків. Відтак нові правила легко запам'ятовується, не викликаючи спротиву.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головач У., Паранько Р. Адаптація грецьких і латинських власних та загальних назв на тлі українських правописних суперечок. *Наукові записки Українського Католицького Університету*. 2020. Філологія. Вип. 1. С. 225-260.
2. Каруник К. Д. Сучасний український правопис для фахівців у сфері охорони здоров'я (Нові орфографічні норми. Правопис власних назв): навчально-методичний посібник. Харків: ХМАПО, 2021. 48 с.
3. Німчук В. В. Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст. Київ, 2002. 117 с.
4. Протасов М. Об упорядочении и унификации античной транскрипции собственных имен и исторических терминов в истории античного мира. *Вестник древней истории*. 1940. № 1. Стр. 102-113.
5. Сидоренко О. В., Пряхін О. Р., Денисенко О. М. Впровадження норм нового українського правопису в освітній процес вищої школи. *Збірник статей V Міжнародної наук.-практ. конференції «Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи» (19-20 листопада 2020 р.)*. Полтава, 2020. С. 336-341.
6. Українська мова: унормування, розунормування та перевнормування. 1920-2015 рр. Харків, 2018. 813 с.
7. Український правопис (Офіційний текст). Київ, 2019. 352 с.
8. Karunyk K. The Ukrainian Spelling Reforms, Half-reforms, Non-reforms and Anti-reforms as Manifestation of the Soviet Language Policy. *Studi Slavistici*. 2017. Vol. XIV. P. 91-110.
9. Shevelov G. Y. On the history of a sound that has no history (*f* in the Ukrainian Language). *Slovansko jezikoslovje. Nahtigalov zbornik. Prispevki z mednarodnega simpozija v Ljubljani 30. junija – 2. julija 1977*. Uredil Franc Jakopin. Ljubljana, 1977. S. 419-432.

УДК 113/119+37.0 (100+477

Кірик Т. В.

ПВНЗ «Київський медичний університет», м. Київ, Україна ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА МОВНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ПОЗИТИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

З позицій філософії та інтегративного мультидисциплінарного підходу розглянуто сучасні уявлення про вплив пандемії COVID-2019 на світову економіку і перспективи відновлення соціального прогресу. Доведено помилковість рішення керівників України виконувати рекомендації організаторів Всесвітніх економічних форумів у Давосі (Швейцарія). Досліджено програму дій людства на майбутнє, створену для зібрання Давос-2021. Виявлено домінування у ній старих термінів і небезпечної освітньої парадигми зразка ХІХ ст. Вказано на появу ноотехнологій і ноонаук як засобів захисту людства від головних загроз і забезпечення сталого розвитку. Запропоновано необхідні ключові слова для руху в майбутнє — ноогуманізм, ноофілософія, ноомислення, ноорозвиток та інші. Пояснено причини їх повільного поширення поза межі України.

Ключові слова: сталий розвиток, COVID-2019, Давос-2021, велике переважавання, ноосфера, ноотехнології, ноогуманізм.

Philosophical View on Linguistic and Terminological Obstacles to the Positive Development of Ukraine

From the standpoint of philosophy and an integrative multidisciplinary approach, modern ideas about the impact of the COVID-2019 pandemic on the world economy and the prospects for restoring social progress are considered. The erroneous decision of the leaders of Ukraine to follow the recommendations of the organizers of the World Economic Forums in Davos (Switzerland) has been proved. The program of human

actions for the future, created for the Davos-2021 forum, is studied. The dominance of old terms and dangerous educational paradigm of the 19th century is revealed in it. The emergence of nootechnologies as a means of protecting humanity from major threats and ensuring sustainable development is pointed out. The key words for the movement into the future are proposed — noohumanism, noophilosophy, noothinking, noodvelopment and others. The reasons for their slow spread outside Ukraine are explained.

Key words: *sustainable development, COVID-2019, Davos-2021, big reboot, noosphere, nootechnologies, noohumanism*

Філософський взгляд на языково-терминологические препятствия для позитивного развития Украины

С позиций философии и интегративного мультидисциплинарного подхода рассмотрены современные представления о влиянии пандемии COVID-2019 на мировую экономику и перспективы восстановления социального прогресса. Доказана ошибочность решения руководителей Украины выполнять рекомендации организаторов Всемирных экономических форумов в Давосе (Швейцария). Исследована программа действий человечества на будущее, созданная для собрания Давос-2021. Обнаружено доминирование в ней старых терминов и опасной образовательной парадигмы образца XIX в. Указано на появление ноотехнологий и ноонаук как средств защиты человечества от главных угроз и обеспечения устойчивого развития. Предложены необходимые ключевые слова для движения в будущее — ноогуманизм, ноофилософия, ноомышление, нооразвитие и другие. Объяснены причины их медленного распространения вне Украины.

Ключевые слова: *устойчивое развитие, COVID-2019, Давос-2021, большая перезагрузка, ноосфера, ноотехнологии, ноогуманизм.*

1. Актуальність, досягнення попередників, мета, завдання

Різноманітність подій початку XXI ст. мала б спокушати філософів, які ще в XX ст. писали статті про перспективи синергетики, наголошувати на заглибленні світу в стан хаосу й неминучість емерджентного (несподіваного і самовільного) переходу до упорядкованого і стабільного стану, подібного до Sustainable development. Однак, занепад тимчасового однополярного (американського) світу без найменших сподівань формування розумного варіанту мультиполярного не надихає відомих нам філософів на створення прогнозів майбутнього на базі моделі трансформації хаосу в порядок. Можливо тому, що сучасність засвідчує керованість і посилення впливів, які зміцнюються всупереч нашим побажанням (події після виникнення пандемії COVID-2019 вагомо підтверджують щойно сказане). Поява дуже великої за своєю чисельністю групи наукових праць з прогнозами майбутнього не має своїм логічним наслідком формування такого варіанту, що призвів би до припинення хаосу і згуртування всього людства задля порятунку від усе страшніших небезпек. Навіть загальновідомий план ООН з назвою «17 цілей для сталого розвитку», прийнятий у 2015 році, не виконав це завдання, адже являє собою довгий перелік стандартних фраз зі вступними словами *треба, необхідно, бажано* та інших без наведення засобів досягнення цілей.

Для власного дослідження ми обрали важливу для професійного спілкування з молоддю тему прогнозування розвитку людства у найближчі і більш віддалені часи. Метою цієї статті є виклад аналізів праць відомих футурологів і/чи наукових груп для формулювання корисних для освітян і керівників України пропозицій

подолання посилених пандемією економічних негараздів та вихід з групи європейських економічних аутсайдерів.

Методологія дослідження спиратиметься на використання вже створених і перевірених правил отримання якісної наукової продукції, концентруючи увагу й аналіз на вивченні і використанні не накопичених за тисячі років висловлювань корифеїв минулого, а тих найновіших наукових відкриттів, як перевершать у впливах навіть інформаційно-комунікаційні. Доведемо, що подібні інновації, які виявилися екобезпечними технологіями, після років повільного збільшення чисельності напередодні пандемії розпочали «розмножуватися» у прискореному темпі, що живить нашу переконаність у тому, що людство ліквідує загрози і будуватиме ноосферу.

2. Виклад отриманих результатів

Розпочнемо з нагадування про те, що з наближенням третього тисячоліття, загостренням «холодної війни» і технологічними досягненнями в інформаційно-комунікаційній сфері відбувся дуже помітний бум прогнозів, адже про перебіг подій у світі після 2000 року не писав тільки лінивий. Як і в минулому, практично всі прогнозисти були державними службовцями, отримували завдання і зарплати від своїх начальників, а тому змушені були враховувати саме їх побажання. У результаті навіть найбільші за витратою ресурсів і обсягу футурологічні праці містили тільки ту інформацію, що подобалася роботодавцям і формулювала приємні для них прогнози.

Чи не найбільш яскравим прикладом ми вважаємо не російські та американські прогностичні твори, а французький проект із залученням сотень науковців для участі у великій серії засідань під егідою Міністерства досліджень і технологій Франції, що завершився створенням кількох звітів і публікацією дуже великої книги з назвою «2100: *l'écrit du prochain siècle* (2100: історія наступного століття)» [1]. Вона не викликала світового вибуху цікавості, бо вийшла з друку в момент розпаду Радянського Союзу, що фігурував у ній як учасник сторічного змагання зі США за світове лідерство. Ми трохи почудувалися з того, що французи практично не звернули уваги на роль Китаю з його гігантським населенням, адже він був згаданий для періоду 2020-2030 років як можливе джерело збурень не через промисловий розвиток, а унаслідок розповзання голодних і бідних китайців по всій земній кулі. Наше пояснення французького провалу полягає у факті цілковитої залежності всіх виконавців від урядового замовлення і неможливості використання індивідуальних спроможностей та інсайтів.

Але у другій половині ХХ ст. на Землі вперше в історії людства виникло достатньо велике і цілком незалежне від урядів об'єднання десятків кращих науковців світу з назвою «Римський клуб». Нагадаємо, що за участю американця Дж. Форрестера, який був найкращим у світі дослідником діяльності великих систем, молодші учасники Клубу створили і оприлюднили в 1972 році фантастично точні прогнози еволюції всього людства аж до межі 2100 року у середнього розміру книзі «Межі зростання». Імпульсом до появи Римського клубу і його продукції ми вважаємо так звану «Карибську кризу» 1964 року, коли в СРСР і США були завантажені в ракети і літаки мало не всі ядерні і термоядерні бомби, а екіпажі бомбардувальників тимчасово переселилися у свої машини.

Світ чудом урятувався, а незалежні від урядів і міністерств науковці світу (серед них був і українець Богдан Гаврилишин) через твори Римського клубу вплинули на головні події і стратегічні зміни. Від імені Клубу одна за одною

з'явилися три детермінаційні книги [2], які можна назвати переконливою «трилогією про майбутнє», адже реальні події відбувалися за передбаченими «римлянами» сценарієм. Закінчимо ми цей важливий екскурс у минуле вказівкою на те, що у даний момент Римський клуб занепав (його звіт про 50 років діяльності є підстави оцінювати як дуже невдалий [3]), а шансів на нове піднесення він, схоже, не має.

Та «святе місце» порожнім не буває, що й доводить формування нового світового лідера у прогнозуванні, яким всі вважають тижневі щорічні конференції у швейцарському Давосі. На ці січневі цілком успішні наради збирається керівна державна еліта світу, провідні бізнесмени, найкращі економісти і представники інших наук. Для цих форумів створюється комплекс багатьох важливих наукових аналізів з різноманітних тем і особлива книга Клауса Шваба, який є ідеологом і розпорядником «давосів».

50-й форум у Давосі 2021 року пандемія COVID-2019 примусила поділити на дистанційну і традиційну частини (друга так і відбулася), але в організаційному плані ми вважаємо його вдалим. Увесь світ мав змогу бачити і слухати виступи Сі Цзіньпіна з Китаю, лідерки ЄС Ангели Меркель з Німеччини, Еммануеля Макрона з Франції, Бенджаміна Нетаньяху з Ізраїлю, Нарендра Моді з Індії. Належне і своєчасне розповсюдження отримала підготовлена К. Швабом книга, назву якої ми переклали як «COVID-19: Велике Перезавантаження» [4].

Ми вважаємо цю книгу вартою якнайдетальнішого вивчення, адже у ній в черговий раз викладена західна точка зору на світові події разом з рекомендаціями загального і деталізованого характеру. Коротко вкажемо, що вже у «Вступі» підкреслено, що перша частина містить детальну оцінку впливу пандемії на п'ять визначальних груп макрокатегорій (економічних, соціальних, геополітичних, екологічних і технологічних); друга на мікрорівні розглядає впливи на численні конкретні сектори і компанії, а третя — характер можливих наслідків на індивідуальному рівні [4, с. 11].

Вражає присутність у назві і мало не на кожній сторінці тексту слова «Reset», яке ми розуміємо як заклик до «повного перезавантаження» з відмовою від усього попереднього і початком руху в майбутнє. Але насправді К. Шваб і його співавтор і не думають відмовлятися від головного даоського дороговказу з назвою «Четверта промислова революція», який у наукових публікаціях та у ЗМІ світу замінюють на термін «Індустрія 4.0».

Узагальнюючи доробок Давосу-2021, насамперед вкажемо на переконаність К. Шваба у «рубіжності» 2021 року для розриву з минулим і початком повної перебудови економік задля їх життестійкості та ефективності через виконання мегацілей — відновити взаємодовіру, повернути до попереднього стану глобальну економічну кооперацію, переконати світ у здійсненні Великого Перезавантаження (Great Reset) у поглядах і діях урядів, бізнесу, громадськості (особливо молоді). Конкретні завдання мають такі формулювання:

- бізнес має працювати не тільки для короткотермінової вигоди акціонерів, а бути «соціальним організмом» і служити людям, планеті і суспільству;
- реалізувати глобальне управління й виконувати глобальну мету — досягти вуглецевої нейтральності;
- запроєктувати справедливі економічні та соціальні системи, орієнтуючи їх на піклування про людей зі стражданнями, насамперед, через «коронакризу» та інші можливі пандемії;

- скерувати нові технології на позитивні цілі й насамперед служіння людям (пандемія в черговий раз засвідчила важливість нових технологій);
- створити «багатосторонню систему», що відповідатиме вимогам XXI ст. [4].

У своїх висновках щодо цієї книги насамперед вкажемо на те, чи буде щойно вказана «система» варіантом глобального уряду чи чимось подібним на нього. У пошуках засобів для прогресу ми додатково проаналізували текст і виявили у підрозділі з назвою «Технологічне перезавантаження» (стор. 62-68) усього лише дві позиції: 1) має бути стрибок у цифровізації і роботизації для зменшення шкоди від локдаунів; 2) треба подолати ускладнення від уведення тотального слідкування за усіма «потенційно рухомими» особами, без чого не можна загальмувати поширення пандемії і перемогти її.

Не заперечуючи корисність запропонованого, ми змушені вказати на те (і підкреслюємо це у спілкуванні зі студентами), що К. Шваб не провів аналіз стану світової науки і перспективних виробничих технологій, не наголошує на необхідності посилення боротьби з екологічними й іншими загрозами, продовжує перебувати у руслі створеної ще у XIX столітті парадигми скерування науки і освіти на діяльність «для оборони і нападу». Це ми пояснюємо тотальною неувагою «давосців» до наукових відкриттів і технологічних досягнень неіндустріального характеру. Якщо коротко — ігнорування концепту «ноосфера» і рятівних для Хомо ноотехнологій.

Це місце нашого викладу має принципове значення, адже наше перебування у складі невеликої дослідницької групи (лідером є К. Корсак, який першим у 2000 році виявив дві ноотехнології серед нанотехнологій) дає нам змогу вивчати п ноопоняття (*ноогуманізм, ноолексикон, ноорозвиток, ноомислення* та ін.) і використовувати у роботі з молоддю ([5] та ін.). Якраз повне ігнорування учасниками Давосу-2021 цих безсумнівно рятівних для всього людства ноотехнологій пояснює відсутність вказівок на реальний шлях порятунку, зумовлює помилкову стратегію до межі 2030 року керівників України ([6; 7] та ін.). Ми маємо на увазі факт використання ідеї Індустрії 4.0 в усіх рішеннях Кабінету Міністрів та в діях Президента.

Насправді кількість екологічно безпечних ноотехнологій в останні три роки розпочала швидко зростати, а кращі з них (приклад з сектору бактеріальних ноотехнологій — протеїн Fy) залучають дуже багато інвестицій і через кілька років ліквідують індустріальне тваринництво, знищать небезпеку тотального голоду, трансформують спершу весь аграрний сектор, а пізніше й всі інші. Є підстави вважати ці події рухом «4-ї ноохвилі». Однак, як це у XIX ст. сталося з екологією, проривні ідеї «погано поширюються», тому світ все ще не цікавиться власним порятунком через ноотехнології, а найвище цінує Грету Тунберг з її звинувачуваннями на адресу всіх старших генерацій.

Для філософії освіти особливо важливим ми вважаємо давно очікуваний нами початок переходу світу в організації наук і вищої освіти від старої «мілітаристської» парадигми до нової, яка, хоч і не названа «ноопрадігмою», але вже скеровує усіх на виконання програми ООН «17 цілей для сталого розвитку» й оцінює якість університетів за успішністю виконання цих цілей. Про початок переходу до ноогуманізму незаперечно свідчить вміщення в Інтернет інноваційного документу з назвою «Impact Ranking 2020» [8]. Він включає дуже мало найкращих ВНЗ — менше 700, але Україна представлена у ньому десятьма закладами, а Німеччина — тільки двома. Розширений у півтора рази Impact Ranking

2021 вказує вже 15 ВНЗ з України — небувале в нашій історії досягнення, адже в ARWU ми були цілковито відсутні.

Будемо сподіватися на те, що Міністерство освіти України здійснить кроки до орієнтації нашої вищої освіти на розвиток ноонаук і створення рятівних для людства ноотехнологій. Відзначимо, що це не таке вже й складне завдання, адже одну з найновіших ноотехнологій винайшли у Херсоні у пошуках субстанцій для вирощування їстівних грибів ([https:// www.rbc.ua/rus/stylar/soloma-prevratilas-ropoplast-ukrainskie-uchenye-1606292737](https://www.rbc.ua/rus/stylar/soloma-prevratilas-ropoplast-ukrainskie-uchenye-1606292737)), а у поширенні продуктів бактеріальних технологій беруть участь не тільки зарубіжні, але й українські фірми (вказані у базі «newfood»). Цілковито першорядним ми вважаємо запозичення досвіду Китаю, де категорично заборонено вважати якісними тільки публікації у журналах з групи Scopus & WoS. Науковці Китаю розпочали виконувати наказ створити цілком нові критерії оцінювання наукових статей і технологічних досягнень. Ця продукція повинна йти на користь Китаю і виконувати «17 цілей для сталого розвитку», а не подобатись чиновникам з міжнародних організацій. Це дуже стосується й України, адже на догоду експертам з керівних установ ЄС наше МОН примушує освітян зменшувати рівень свого життя і скеровувати частину мізерних заробітків у зареєстровані в Scopus & WoS журнали з держав Третього світу, які насправді ніхто не читає, бо наукова громадськість світу вважає їх низькоякісними і «хижацькими».

Наближаючись до «**Висновків**», звернемо увагу на факт принципових відмінностей у значенні однакових за звучанням слів в західному науковому світі та Україні. У випадку стратегічно важливого терміну «ноосфера» першим на це звернув увагу Костянтин Корсак і довів, що на Заході цілковито домінує вимога використовувати його не у Sciences&Arts, а у теологічних, спіритичних та інших темах. Там після запозичення ідей з книги Т. де Шардена «Феномен людини» і концепт «ноосфера», і всі похідні терміни з «ноо» заборонено використовувати в наукових і навчальних творах, оскільки воно означає «поєднання думок всього людства» і не має жодного стосунку до реалій щоденного буття і побудови майбутнього. Саме цією принциповою розбіжністю між Україною і Заходом К. Корсак пояснює повну відсутність реакції зарубіжних видань на його спроби на кількох мовах надати організаторам Світового екологічного форуму 2012 р. в Ріо-де-Жанейро інформацію про потенційне значення ноотехнологій і ноонаук.

Та ще гірша ситуація у справі необхідного для порятунку людства поширення ноознань про ноотехнології і ноонауки, що ВЖЕ розпочали надавати людству можливість поліпшувати якість і безпеку свого життя разом з «лікуванням» біосфери — усуненням індустріальних та всіх пошкоджень. На Заході, як легко переконатися з Інтернету, навіть зараз слово «ноотехнології» є маргінальним і практично не зустрічається. Вкажемо, що наші студенти розуміють наші наміри й підтримують поширення ноознань. Але, очевидно, успіхи України перетворюються з побажань у дійсність тільки у разі використання стратегічного ноомислення на основі ноонаук ХХІ ст.

Тому освітяни і науковці України повинні не тільки слідкувати за ноовідкриттями, а й розвивати ноонауки і використовувати ноотехнології. Іншого шляху для ноопрогресу Вітчизни просто не існує. Тут ми цілком погоджуємося з Біблією: *Спочатку було Слово!*

ЛІТЕРАТУРА

1. 2100 րիւտի ըստ ըրոչաւն սիւսէլ [Text] / սոս լա ըիր. Կաւնին. – Փարիս : Փայոթ & Ղիւոյոյս, 1999. – 600 ր.

2. Dennis Meadows, Donella Meadows, Jorgen Randers Limits to Growth. — M.: MSU, 1991; Beyond Limits to Growth. — M.: Progress, 1994; Limits to Growth. *The 30-Year Update*. — M.: IKC “Academkniga”, 2008 (in Russian)
3. von Weizsaecker, E., & Wijkman, A. (2018). *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet*. Springer.
4. Klaus Schwab & Thierry Malleret *COVID-19: The Great Reset* Geneva, July 2020 Kindle Edition (URL: <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf>)
5. Kiryk, T. (2017). Philosophy of education about humanism, neohumanism, noohumanism in higher education of Ukraine-XXI. *Vyshcha osvita Ukrainy — Higher education of Ukraine. No. 2.* 32-38, 86-87, 91. (in Ukrainian)
6. Cabinet of Ministers of Ukraine. *Vectors of economic development 2030*. Kyiv. CM of Ukraine. (URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf>) (in Ukrainian)
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. *Audit of the Ukrainian economy 2020*. Kyiv. CM of Ukraine. (URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-audit.pdf>) (in Ukrainian)
8. Impact Rankings 2020 [El. resource]. URL: https://www.timeshighereducation.com/rankings/impact/2020/overall#!/page/0/length/-1/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/undefined.

УДК: 378.015.3:159.9:614.253

Ковальова О.М., Іванченко С.В., Шапкін В.Є.

Харківський національний медичний університет, м. Харків
ФОРМУВАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО
МЕДИЧНОГО ФАХІВЦЯ

Стаття присвячена огляду ролі психосоціальних факторів як важливих елементів забезпечення високопрофесійної медичної допомоги. Надано визначення компонентів ефективного менеджменту хворого з акцентом на моделі взаємовідношення «лікар-пацієнт» і сучасної трактовки «пацієнт-центрована медицина». Показано значення комунікативної компетентності лікаря щодо успішної медичної практики. Розглядаються бар'єри активного впровадження психологічних прийомів в практичну діяльність лікаря. Підкреслено необхідність оволодіння комунікативними навичками, формування етичної культури у студентів як пріоритетний напрямок при навчанні в медичному закладі вищої освіти.

Ключові слова: *взаємовідношення «лікар-пацієнт», «пацієнт-центрована медицина», комунікативна компетентність, комунікативні навички.*

The article is dedicated to the review on role of psychosocial factor as main item in providing of high-level medical care. The definition of components on effective patient management with pointing to the model “doctor-patient relationship” and modern interpretation “patient-centered care” is taken. The significance of doctor communicative competence related to successful medical practice is described. The barriers of active implementation of psychosocial elements in doctors practice are considered. The requirement toward to communication skills and creation of ethical culture in students as a top priority during education in high medical school is emphasized.

Key words: *doctor-patient relationship, patient-centered care, communication competence, communication skills.*

Статья посвящена рассмотрению роли психологических факторов как важных компонентов обеспечения высокопрофессиональной медицинской помощи. Поданы определения критериев эффективного менеджмента больного с акцентом на модели взаимоотношения «врач-пациент» и современной трактовки «пациент-центрированная медицина». Показано значение коммуникативной компетентности врача для успешной медицинской практики. Рассматриваются барьеры активного